

Minister Annelies Verlinde over de uitdagingen en aanpak in Justitie

Interview XL: minister Annelies Verlinde

den mbities

In een juridische wereld waar het recht van de sterkste te vaak het laatste woord krijgt, is gratis juridische bijstand meer dan een vangnet: ze is een hoeksteen van onze democratie. Toch is het systeem van pro-Deoadvocatuur vandaag onder druk komen te staan. Minister van Justitie Annelies Verlinden erkent de problematiek: van laattijdige betalingen tot de groeiende complexiteit van dossiers en de frustraties van jonge advocaten. In dit gesprek peilden we naar haar visie en engagement, niet alleen over pro Deo maar over Justitie in het algemeen. - door mr. Inge Faes en mr. Evelien Meyvis, foto's door mr. Vincent Michiels

| Pro Deo is geen liefdadigheid

Minister Verlinden maakt meteen duidelijk dat pro-Deowerk niet als randfenomeen mag worden beschouwd: "De juridische tweedelijnsbijstand is voor mij een essentieel onderdeel van de rechtsstaat. Het is geen liefdadigheid, maar een fundament van onze democratische rechtsorde." Het engagement van advocaten die kwetsbare mensen bijstaan, verdient volgens haar niet alleen lof, maar ook een correcte en tijdige vergoeding.

De stijgende complexiteit van maatschappelijke fenomenen zoals intrafamiliaal geweld, psychische kwetsbaarheid en digitale criminaliteit vertaalt zich in almaar ingewikkeldere dossiers. Dat brengt niet alleen juridische, maar ook budgettaire uitdagingen met zich mee. "Die toegenomen complexiteit maakt het lastig om te begroten hoeveel budget nodig zal zijn voor bijstand. Net als bij deskundigen of gerechtskosten weet je dat vooraf niet exact," legt Verlinden uit.

Wie vandaag als pro-Deoadvocaat werkt, weet dat de vergoeding vaak meer dan een jaar op zich laat wachten. Zeker voor jonge confraters die zich toeleggen op jeugd- of familierecht en werken met lage puntenaantallen, is dit nauwelijks vol te houden. Verlinden toont begrip: "Ik word daar vaak over aangesproken. Het is een kwestie van respect. Wie zich inzet voor kwetsbare burgers, moet op zijn minst kunnen rekenen op transparantie en voorspelbaarheid."

Die voorspelbaarheid ontbreekt vandaag. Niet alleen door de manier waarop advocaten hun punten indienen en de overheid ze controleert, maar ook door de zogenaamde voorlopige twaalfden: een systeem waarbij ingevolge de regering in lopende zaken slechts een twaalfde van het jaarbudget per maand wordt vrijgegeven, met alle administratieve rompslomp van dien. "We hebben daar de afgelopen weken alles aan gedaan om met IF (Inspectie Financiën) zo veel mogelijk ruimte te creëren. Tegen eind mei willen we 75% van de openstaande betalingen afhandelen."

Naast de laattijdige betalingen is ook het systeem zelf dringend aan herziening toe. Er is vandaag geen vaste uitbetalingsdatum, waardoor financiële planning voor pro-Deoadvocaten onmogelijk wordt. Dat is des te nijpender bij dossiers die jaren aanslepen, zoals in het familierecht, en waar geen tussentijdse facturatie mogelijk is. Verlinden erkent dat dit een structureel probleem is.

“Een dossier kan twee, drie jaar lopen, zonder dat je één euro ontvangt. Dat zou in de puntwaarde tot uiting moeten komen, maar of dat vandaag zo is, is onvoldoende duidelijk. Het is dus absoluut tijd voor een herziening van het systeem.” Ook over kwartaalbetalingen wordt nagedacht. “Ik wil daar niet op vooruitlopen, maar snelheid, correctheid, eenvoud en transparantie zijn wel de vier leidende principes die we naar voren schuiven.”

Een ander heikel punt is de controle op prestaties. Verlinden benadrukt het belang van zelfcontrole binnen de sector: “Iedereen die werkt met overheidsgeld draagt verantwoordelijkheid. Er zijn verhalen van niet-verantwoorde prestaties, en die moeten we durven benoemen.” Tegelijk wil ze vermijden dat een overdadig controlesysteem het engagement van duizenden advocaten ondergraaft. “We zoeken een evenwicht tussen efficiëntie en vertrouwen.”

Als controleur voor jeugddossiers merkt één van de auteurs zelf dat snellere controle perfect mogelijk is. “Advocaten zijn bereid hun rapportering te verbeteren. Geef ons een werkbaar systeem, en wij leveren kwaliteit,” klinkt het. Verlinden bevestigt: “We willen die bereidheid meenemen in het overleg dat nu opgestart is.”

Wat het gesprek typeert, is de erkenning van het probleem én de persoonlijke betrokkenheid van de minister. “Ik begrijp hoe moeilijk het is om te moeten wachten op je vergoeding. Maar het is niet zo dat ik hier zelf over de geldpot beschik. Elke uitgave moet door de administratie en de Inspectie Financiën worden goedgekeurd. Dat vertraagt alles. Maar we hebben wel alles op alles gezet om de betalingen nu versneld uit te voeren.”

Wanneer haar gevraagd wordt of parlementairen het zouden dulden ook een jaar op hun vergoeding te moeten wachten wijst Verlinden op het belang van empathisch leiderschap: “Wie zelf geen advocaat is, beseft vaak niet wat het betekent om anderhalf jaar te wachten op je vergoeding. Dat vraagt om inlevingsvermogen. En ook om politieke moed om dit systeem structureel te herdenken.”

De minister is voorzichtig met beloften, maar duidelijk in haar analyse: het systeem moet anders. Advocaten zijn geen uitvoerders van liefdadigheid, maar essentiële pijlers van justitie. “Als we hen verliezen, verliezen we ook een stuk van de rechtsstaat.” besluit ze.

De minister denkt er tot slot over om een permanentie te kunnen organiseren voor slachtoffers van ernstige misdrijven, geweldsmisdrijven of zedenfeiten. Deze slachtoffers behoren ook tot de kwetsbaren van ons land en dienen geholpen te worden “al is ook dat natuurlijk gemakkelijker gezegd dan gedaan, want dat kost veel geld en moet goed gedefinieerd worden”. Wanneer hierbij de bijstand van advocaten verwacht wordt, moet er ook boter bij de vis gedaan worden en dient een vergoedingssysteem te worden voorzien.

Het imago van justitie

Justitie komt opnieuw erg veel in het nieuws: gaande van het gevangenispersoneel dat staakt omwille van de overvolle gevangenissen, tot de acties van de magistratuur n.a.v. de werkomstandigheden waarin zij werken en hun pensioenen, tot spraakmakende vonnissen (o.a. het verkrachtingsdossier door de leerling gynaecoloog in Leuven) waarover elke Belg een mening lijkt te hebben en deze op sociale media wenst uit te spreken.

Op de vraag of de minister iets kan of wil ondernemen om het imago van en het wantrouwen in justitie (advocatuur, magistratuur,...) te verbeteren, antwoordt zij dat er moet worden geïnvesteerd in vele verschillende onderdelen van justitie.

Er moet gewerkt worden aan de veiligheid van gebouwen, de infrastructuur zelf, de werkomstandigheden en de vergoedingen van het personeel. Omwille van de toegenomen complexiteit en toegenomen werkdruk dient er in de hele keten van justitie personeel te worden aangenomen en correct te worden vergoed. Ook moet er geïnvesteerd worden in digitalisering, al voegt Verlinden hier onmiddellijk aan toe dat implementatie van systemen tijd en geld kosten en hiervan dus niet op korte termijn de vruchten geplukt zullen kunnen worden.

“Wat kunnen we dan doen op korte termijn?” vervolgt de minister. “Niet gooien met veel slogans, daar is justitie niet mee gebaat, maar wel met proberen stap voor stap de trein van justitie verder te brengen. De minister hamert daarbij op duidelijke communicatie en vergelijkt justitie meermaals met een bedrijf, waar communicatie naar de klant een essentieel en permanent aandachtspunt is.

“Communicatie vanuit justitie naar de burger toe is essentieel. Dat is een zoektocht, zeker in tijden van snelle media. Die sociale media zijn niet meer weg te denken en de snelheid van communicatie via deze kanalen zal niet zomaar wijzigen. Het is aan justitie om te zoeken naar een manier om in deze wereld te handelen.”

De minister wijst op de persmagistraten en woordvoerders die intussen hun werk doen, maar dit is in de huidige realiteit duidelijk niet genoeg, zo weet ook zij. Er dient volgens de minister een handelingskader te worden voorzien voor dossiers die maatschappelijke beroering veroorzaken, zoals het verkrachtingsdossier waarnaar werd verwezen. Dit handelingskader zou handvaten moeten bevatten om

duidelijker en transparanter naar de burger te communiceren. Het is namelijk niet omdat zaken uitgelegd staan in een vonnis, dat dit begrepen wordt door de burger die niet juridisch gevormd is. Het handelingskader moet zoeken naar die vertaalslag tussen het juridische gebeuren en het begrip daarvan door de maatschappij.

Er moet goed nagedacht worden over de juiste aanpak: wat met journalisten die onmiddellijk toegang hebben tot vonnissen, hoe omgaan met de leesbaarheid en motivering van vonnissen en vervolgens de vraag of en in hoeverre toelichting gegeven moet worden bij bepaalde uitspraken.

De aftoetsing van transparante en duidelijke communicatie staat ten opzichte van de rechten van de slachtoffers. Deze mogen niet uit het oog verloren worden. Er moet slachtoffers een tweede trauma bespaard worden en bijgevolg goed worden nagedacht wat wordt gepubliceerd en wat weggelaten wordt. “Hoe dat beslist wordt, is natuurlijk een belangrijke denkoefening die nodig is om dat algemeen handelingskader op te zetten”.

In ieder geval zal er gewerkt moeten worden aan het basisvertrouwen in justitie en aan het idee dat rechters op een onafhankelijke manier hun job in eer en geweten uitvoeren. “Als dat basisvertrouwen er niet is, gaat de communicatie altijd te kort schieten en en lopen we altijd vast. We hebben alle ambassadeurs van de rechtstaat nodig”.

Daarbij kijkt de minister ook naar de pers, die – zonder te willen veralgemenen – al te vaak een onvolledige, gekleurde en soms zelfs onjuiste kant van het verhaal belicht. “De media moet ook in de spiegel kijken en nagaan hoe zij kunnen helpen. Dat zij bericht willen uitbrengen over uitspraken is natuurlijk geen enkel probleem. Integendeel, dat hoort ook bij de transparantie. Alleen, heeft men bijvoorbeeld in het verkrachtingsdossier in Leuven, heel snel de meest sprekende boodschap gebracht, terwijl het vonnis toch anders en genuanceerder was. Maar dan is natuurlijk de hetze al gecreëerd en wordt sociale media door sommige influencers als schandpaal gebruikt.

Verlinden droomt van een wereld waarin de waarheid wordt gezocht en gebracht, niet in een wereld van schreeuwerige titels die kranten doet verkopen. Daarvoor is het zeer belangrijk om klare taal te spreken en begrijpelijke vonnissen te maken, zodat zij die de boodschappen brengen dit genuanceerd kunnen doen en op deze manier de kloof tussen justitie en de burgers kleiner kan worden gemaakt.

‘AI: efficiëntie zonder verlies van ziel’

Digitalisering binnen en buiten justitie verhoogt de snelheid en transparantie maar roept ook vragen op rond menselijke nuance. Zo is artificiële intelligentie niet meer weg te denken en vrij beschikbaar voor elke burger.

Vlak voor het interview verscheen

nog een recent onderzoek van o.a. de Universiteit Antwerpen dat aantoonde dat mensen meer vertrouwen hebben in AI dan in advocaten. (<https://www.gva.be/binnenland/mens-vertrouwt-chatgpt-meer-dan-advocaten-voor-juridisch-advies-en-dat-is-gevaarlijk/63501328.html>.)

De onderzoekers lieten een advies schrijven: één door ChatGPT en één door advocaten. De groep die niet wist welk advies geschreven was door ChatGPT en welk advies door een advocaat, koos grotendeels voor het advies van ChatGPT (dat korter en moeilijker omschreven bleek te zijn). Wat verontrustender is, is dat ook de groep die wel wist welk advies geschreven was door een advocaat, ook het advies van ChatGPT verkoos.

Op de vraag hoe de minister deze evolutie ziet, antwoordt zij dat we het potentieel van AI nog niet kunnen vatten. Het systeem wordt elke dag slimmer, omdat er elke dag meer informatie is. Terugbuigend op haar 18-jaar lange ervaring in de advocatuur, zegt de minister dat voor de advocaat de relatie met diens cliënt ontzettend belangrijk is, om te begrijpen wat diens noden zijn en in functie daarvan juridisch advies te geven. “Die menselijke factor en advies op maat kan ChatGPT nooit vervangen.” “Er zijn misschien redenen om ChatGPT leuker te vinden omdat dat gratis en snel is.” Je hoeft daarvoor zelfs geen telefoon te nemen en kan op korte termijn veel informatie verkrijgen. In die zin zal de rol als advocaat wel veranderen.

Als je je wil onderscheiden als advocaat, zal je toegevoegde waarde ergens anders dienen te liggen dan het reproduceren van documenten die algemeen beschikbaar zijn. Dat geldt natuurlijk ook voor andere beroepsgroepen: mensen vragen ook gemakkelijk medische diagnoses aan

ChatGPT en dr. Google vooraleer een huisarts te contacteren.

De rol van goede professionals is daaraan iets toe te voegen: een menselijk, strategische en/of adviserende component. Bovendien hangt het er natuurlijk ook vanaf welke elementen in AI worden ingevuld en hoe de juridische vraag wordt gesteld: er komen nog al te vaak foute en te beperkende antwoorden uit het systeem...

Maar de advocatuur moet ook naar zichzelf durven kijken. De beroepsgroep moet ervoor zorgen dat ze zichzelf goed kan organiseren, structureren en dat ze excessen aanpakt. Het is ook aan de advocatuur zelf om dat vertrouwen te blijven winnen en als beroepsgroep op een professionele manier te blijven staan.

Justitie en de Noordzee: meer dan een branding van bevoegdheden

Hoewel het maritieme recht in juridische middens zelden het populairste gespreksonderwerp is, raakt het volgens minister Annelies Verlinden aan verrassend veel van haar kernbevoegdheden. "Ik krijg vaak de vraag: wat heeft justitie in godsnaam te maken met de Noordzee? Maar wie kijkt naar de realiteit, ziet dat er net heel veel raakvlakken zijn."

Verlinden wijst op drie duidelijke pijlers binnen haar beleid: duurzaamheid, economie en veiligheid. "Er is natuurlijk het ecologische luik. De ruimte op zee is beperkt, en toch moeten we daar de omslag naar duurzaamheid

waarmaken, met aandacht voor het ecosysteem. Daar komt een veelheid aan internationale, nationale en regionale regelgeving bij kijken. Dat is een juridische puzzel op zich."

Daarnaast speelt België op het vlak van veiligheid een voortrekkersrol. "Denk aan de screening van maritiem personeel, de aanpak van havenverboden, en de samenwerking met havenbedrijven. In die domeinen kijken andere landen naar ons model." Maritieme veiligheid is voor de minister niet louter een kwestie van incidenten aan de kade, maar ook van geopolitieke kwetsbaarheid. "Onze havens zijn kritieke infrastructuur. De bescherming ervan tegen hybride dreigingen – van cyberaanvallen tot het saboteren van kabels of installaties – is essentieel."

Tot slot wijst Verlinden op het economische belang van onze zee- en binnenhavens. "Offshore windenergie, containertrafiek, binnenvaart: het zijn stuk voor stuk motoren van onze economie. Justitie speelt een rol in de regulering, screening en bescherming van die sectoren."

Criminaliteitsbestrijding is daarbij nooit veraf. "We weten dat mensen in strategische functies in de haven

kwetsbaar kunnen zijn voor beïnvloeding, soms door criminele netwerken. Daarom zetten we sterk in op de screening van kritieke functies, zowel bij rederijen als havenpartners."

Wat op het eerste gezicht een ver-van-ons-bedshow lijkt – een minister van Justitie die zich met golven en kabels bezighoudt – blijkt bij nader inzien een complex geheel van bevoegdheden waarin juridische, economische en veiligheidsoverwegingen in elkaar haken als getijdenstromen. "Justitie aan zee," besluit Verlinden, "is geen contradictie. Het is een noodzaak."

Een verleden als advocaat

Verlinden was meer dan 18 jaar advocaat en zou dat naar eigen zeggen ook zijn gebleven totdat de vraag kwam om minister te worden. Het is voor haar een groot voorrecht om 'aan de andere kant' te staan en engagement te kunnen nemen voor het publiek belang. Hoewel de functie van minister van Justitie voor haar als jurist als erg vertrouwd aanvoelt en het takenpakket gigantisch boeiend is, mist Verlinden de advocatuur: vooral het 'echte' juridische werk, het op pad gaan met de cliënt en oplossingen zoeken...

Wat Verlinden het meest mist is de anonimiteit. "Als advocaat geef je advies en begeleid je, maar breng je niet je eigen verhaal". Het is de cliënt zelf die de zorgen ervaart en voor oplossingen kan zorgen. Als minister speelt je eigen persoon vaak mee in de media. De mensen op straat zijn over het algemeen zeer vriendelijk, maar het is de hardheid en snelheid van de (sociale) media die een beeld vormen over u als persoon, woorden interpreteren

en hiervan een perceptie creëren en hierdoor een reputatie vormen, die heel anders zijn dan als advocaat.

"Het vraagt discipline om niet mee te gaan in de waan van de dag." "Ik probeer daarin mijn kompas te volgen. Dat kompas beschrijft de minister als haar buikgevoel, gecorrigeerd door ervaring en door wijsheid. Ze handelt liever bedachtzaam dan overhaast. Informed decisions kunnen niet enkel op basis van buikgevoel, al blijkt dat buikgevoel achteraf gezien toch vaak een heel goede richting te hebben aangegeven.

Vertrouwen, verwondering en verbinding zijn de belangrijkste wijzers van het kompas van Verlinden. Vertrouwen geven aan mensen is belangrijk. Je kan beschaamd worden in vertrouwen, maar het haalt ook de beste versie van mensen naar boven. Door verwondering probeert de minister zo creatief mogelijk te zoeken naar oplossingen en verbinding is de lijm van onze samenleving.

Samenwerking als kompas

Wanneer het gesprek naar de rol van samenwerking en de verhouding tot de

deelstaten evolueert, schuift minister Verlinden haar politieke kompas niet onder stoelen of banken. "Voor mij is verbinding essentieel," zegt ze. "We leven in een samenleving die sterk gefragmenteerd is. Polarisation neemt toe. Al is dat niet nieuw. Maar de snelheid waarmee die verdeeldheid zich manifesteert, onder meer via sociale media, is wel anders. Alles wordt vandaag uitvergroot. Toch geloof ik dat we alleen vooruit kunnen als we elkaar blijven opzoeken."

Die verbinding zoekt ze ook, en vooral, in de samenwerking met de deelstaten. Het federale model, hoe complex ook, dwingt tot overleg. En net daar wringt soms het schoentje. "We hebben ons land op veel vlakken ongelooflijk ingewikkeld gemaakt," zegt ze. "In het domein van justitie zijn heel wat bevoegdheden deels overgedragen, zonder dat de volledige financiële verantwoordelijkheid werd mee overgeheveld. Dat leidt tot wrijvingen. Maar in mijn ogen is samenwerking de enige optie."

Een sprekend voorbeeld is het dossier rond de enkelbanden. Sinds 2015 ligt de bevoegdheid daarvoor bij de deelstaten. "Dat is beslist in het kader van de zesde staatshervorming," legt Verlinden uit.

"Ik heb die bevoegdheid dus niet. De financiering ervan is geregeld via een dotatiesysteem dat om de drie jaar wordt begroot, en binnenkort, als alles goed gaat, jaarlijks zal worden aangepast." Het systeem werkt volgens haar zoals het is ontworpen, maar komt steeds vaker onder publieke druk. "Er wordt veel gezegd, maar de bevoegdheid ligt waar ze ligt. Als we vinden dat dat anders moet, dan moeten we daarover spreken binnen het juiste juridische kader. Ik werk binnen de afspraken die bestaan, of ik dat nu goed vind of niet."

Toch blijft Verlinden inzetten op samenwerking. Bij haar aantreden nodigde ze meteen alle deelstaten uit aan tafel in het debat over overbevolking in de gevangenissen. Iets wat voordien niet gebeurde. "Ik geloof oprecht dat we alleen tot oplossingen komen als we erkennen dat we elkaar nodig hebben. Vanuit een ivoren toren roepen hoe fout de ander bezig is, levert zelden resultaat op."

Met een vleugje milde ironie besluit ze: "De minister van Justitie die zich houdt aan het juridisch kader. Dat zou toch geen krantenkop mogen zijn. Dat is gewoon redelijkheid. Institutionele loyaliteit is geen schouderklopje waard, het is de basis."

Niks zo vermoeiend
als
kappen in de rimboe
wroeten in de woestijn
focussen op zen – zijn

Niks zo onhandig
als
kneden in de massa
kloppen tot schuim
prikken in de zeepbel

Niks zo verstikkend
als
zwijgen in alle talen
fluisteren in de storm
blazen tot windstil

Niks zo spannend
als
wachten op

.